

Historia filozofii polskiej

Modernizm i Młoda Polska
Dr Magdalena Płotka

Czym jest modernizm?

1. Ogólna nazwa tendencji artystycznych, jakie pojawiły się na przełomie XIX i XX wieku, a ich wspólną cechą było przeciwstawienie się historycznym stylom w sztuce

2. Nazwa ruchu filozoficzno-religijnego w łonie katolicyzmu, który przeciwstawiając się pierwiastkowi racjonalnemu, podnosił rolę czynnika emocjonalnego w wierze

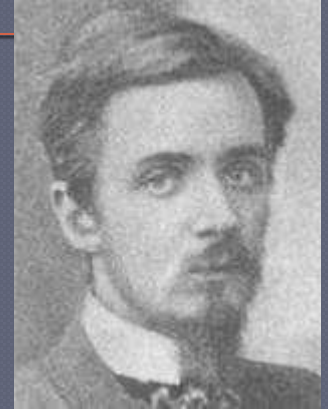
W Polsce na okres modernizmu mówi się „neoromantyzm” – powrót ku ideom Romantyzmu

Programy ideowe Młodej Polski

- Dlaczego literatura?
- Ideolodzy nurtu artystycznego Młodej Polski uznawali bowiem literaturę za formę ekspresji wykraczającą poza kanony literackie w stronę: filozofii, religii, psychologii czy socjologii.
- Czołowi pisarze „ufilozoficznieni” MP: Ignacy Matuszewski, Antoni Lange, Stanisław Przybyszewski, Zenon Przesmycki, Artur Górski, Jerzy Żuławski, Bolesław Miciński, Karol Irzykowski, Wacław Berent.

Stanisław Brzozowski

- Najwybitniejsza postać drugiego pokolenia Młodej Polski
- Inspirował się Kantem, Fichtem, Nietzsche, Marksem.
- Wskazywał na irracjonalny wymiar życia, uważał, że dotychczasowe doktryny filozoficzne nie przystają do rzeczywistości, nie są w stanie jej „okiełznać”.
- Dzieje się tak dlatego, że „życie” (podstawowa kategoria filozofii Brzozowskiego) zawiera w sobie dynamizm, wolność, zmienność, otwartość na przyszłość i wolę twórczości, której owocem jest czyn.
- Życie jest rzeczywistością paradoksalną: skończoną i nieskończoną, powszechną i indywidualizującą – jako takiej nie da się jej poznać
- Skoro nie da się poznać – podstawowym zadaniem filozofii życia to uzasadnienie czynu, czyli pracy, dzięki której przekraczamy granicę poznawalności świata.
- Zdaniem SB ontologie to koncepcje wytworzone przez człowieka, który nadaje sens swemu życiu i światu.
- Nie można więc żyć pod ciągłą presją zastanej rzeczywistości, tylko nieustannie ją kreować.
- Aktywistyczna ontologia łączy się z aktywistyczną epistemologią – poznajemy rzeczywistość w twórczym jej doświadczeniu **w pracy**
- Praca jest procesem, który poprzedza wszelkie systemy myślowe, od niej zależy ludzkie bytowanie
- Z pracą wiąże się też poczucie odpowiedzialności wobec świata
- Brzozowski w swych licznych pracach (zmarł w wieku lat 33 z niedożywienia) odniósł się krytycznie do dziedzictwa rzeczopospolitej szlacheckiej, tradycji romantycznej oraz poglądów własnego pokolenia
- Krytykę zawarł w tekście „Legenda Młodej Polski”.

Neomesjanizm

- Neomesjanizm z przełomu XIX i XX wieku powstał :
- 1. jako sprzeciw wobec ideologii historycznej szkoły krakowskiej (stańczyków)
- 2. w nawiązaniu do kategorii pojęciowych wypracowanych przez mesjanizm romantyczny: „naród”, „dusza narodu”, „misja narodowa”.
- Do neomesjanistów należeli: Wojciech Dzierżycki, Stanisław Szczepanowski
- Najwybitniejszy z nich to Wincenty Lutosławski – znawca Platona oraz wynalazca metody porządkującej chronologię jego dialogów.
- Był autorem o rozgłosie międzynarodowym: głosił wykłady w USA, Genewie, Lozannie i Paryżu.
- Poglądy jego to pluralistyczny spirytualizm – świat jest zbiorem bytów duchowych
- W konstruowaniu wiedzy metafizycznej Lutosławski pierwszoplanową rolę przyznał filozofom, a nie artystom, czym wyrażał swój dystans wobec programów modernistycznych.
- W pismach Lutosławskiego pojawiają się wątki wprowadzenia zasad chrześcijańskich do polityki oraz pierwszeństwo narodu przed państwem

Neoscholastyka i modernizm religijny

- Neoscholastyka, która powstała jako sprzeciw wobec pozytywizmowi tym bardziej umocniła się w obliczu pojawienia się w filozofii modernistycznej wątków irracjonalnych w wierze.
- Zatem: neoscholastyka jako droga pośrednia między Scyllą materializmu i empiriokrytycyzmu a Charybdą irracjonalizmu.
- Przedstawicielem modernizmu religijnego był Marian Zdziechowski –nawiązywał do ideałów romantycznych
- Korzeni modernizmu religijnego szukał Zdziechowski w subiektywizmie Kanta, irracjonalizmie Schellinga, pesymizmie Schopenhauera, spirytualistycznej metafizyce Bergsoba, w filozofii czynu Blondela, w pisarstwie Tołstoja i mistyce Sołowjowa.

Socjalizm po 1863

- W czasie powstania styczniowego „sprawa polska” nabrała rozgłosu
- I Międzynarodówka udzieliła poparcia powstańcom (kwestia polska zyskał rozgłos międzynarodowy)
- Rozwój infrastruktury w zaborze rosyjskim spowodował, że zaczęły się pojawiać pierwsze polskie kółka socjalistyczne
- Ludwik Waryński zaczął organizować ruch socjalistyczny w Polsce
- Jednak Waryński i jego otoczenie marginalizowali kwestię narodową do tego stopnia, że przywódcy międzynarodowego ruchu robotniczego musieli przypominać Polakom, jaką rangę w walce o wyzwolenie społeczne miały ich wcześniejsze zrywy niepodległościowe.

Ludwik Krzywicki –teoria „wędrowki idei”

- Umocnienie się socjalizmu zrodziło teoretyków socjalizmu.
- Krzywicki był socjologiem i etnologiem, ujmował marksizm jako teorię rozwoju społecznego.
- Był autorem teorii „podłoża historycznego”: o rozwoju społecznym decydują nie tylko warunki przyrodnicze, lecz również czynnik antropologiczny, zbiorowa psychika, rodzaj wykonywanych zajęć oraz wyznawane idee (wartości społeczne).
- Idee mają charakter wędrowny, potrafią zmieniać miejsce i czas, powodując zmianę formacji ekonomicznych i społecznych, posiadają rangę czynników historiotwórczych.
- Źródłem idei są społeczeństwa rozwinięte, z których idee wędrują do społeczeństw bardziej zacofanych.
- Czym jest utopia? – idee nie nadążają za biegiem wypadków.
- Inteligencja (warstwa) posiada znaczenie w rozwoju społecznym (nie tylko proletariat).

Herezja socjalizmu - Brzozowski

Zainteresowanie marksizmem

- Lata 1906-1909
- „Filozofia czynu” - uzasadnienie postawy aktywistycznej

Filozofia pracy

- Wpływ lektur Marksa i marksistów rosyjskich:
- SB dostrzegł praktyczny i zespołowy wymiar ludzkiego działania, w wyniku którego dokonuje się przemiana świata

Przewartościowanie marksizmu

Sorel

- Przeciwwstawił prometeizm Marksa naturalizmowi Engelsa, przeszedł na pozycje syndykalizmu (Sorel)
- U Sorela znalazł syntezę czynnika obiektywnego (praca, produkcja) z subiektywnym (wola, więź społeczna)

Podsumowanie

- Modernizm wyszedł filozofii „na dobre”
- Przepływ filozofii do literatury mocno filozofię rozpowszechnił
- Początek rozumienia filozofii jako światopoglądu – czyli całościowej, spójnej i względnie stałej wizji świata
- Filozofia zaczyna interesować się kulturą – początek filozofii kultury
- Wzrosła ranga metafizyki oraz epistemologii
- Pozytywizm zyskał dojrzałość i zaczął tworzyć podstawy współczesnej filozofii nauki
- Duża zainteresowanie psychologią (dotąd zarezerwowana dziedzina dla filozofii)